

52-Aleksandr Soljenitsın'ın *İvan Denisoviç'in Bir Günü* eserinde kişilik çatışması¹

Nuray DÖNMEZ²

APA: Dönmez, N. (2020). Aleksandr Soljenitsın'ın *İvan Denisoviç'in Bir Günü* eserinde kişilik çatışması. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (21), 836-849. DOI: 10.29000/rumelide.835826.

Öz

Yirminci yüzyılın ortalarında, Rusya tarihinde, baskıcı Stalin politikasının bir parçası olan ve oldukça gizli yürütülen, Gulag adıyla bilinen çalışma ve ıslah kampları ortaya çıkar. Söz konusu kamplar rejim düşmanı olarak görülen ve bu nedenle toplum düzenine tehlike oluşturacağı düşünülen bireylerin toplumsal tasfiyelerinin baş uygulama aracı olan cezalandırma mercileridir. Bu kamplar çıktığı günden itibaren emperyalist bir politika olan *böl ve yönet* ilkesinin Sovyet toplumu üzerinde uygulanmasını kolaylaştırır. 1970- 1990'lı yılların Rus edebiyatında, Stalin döneminde halkın yaşadığı kamp trajedisinin yeniden yaratıldığı eserler önemli bir yer alır. Kamp gerçeğine kayıtsız kalamayan sanat insanları, katılımcısı oldukları kamp hayatlarını tüm gerçekleriyle topluma duyurmak için eserler üretirler. *Gümüş Çağ'a* değil, XIX. yy.'ın *Altın Çağı*'na bağlı kalan Aleksandr İsayeviç Soljenitsın, düz yazı türünde verdiği eserlerle Rus edebiyatına kamp temasını getirir. Rusya'da hayatta kalabilmenin tek yolunun susmak olduğu dönemlerde bile susamayan sanatçılardan biri olan Soljenitsın'ı Rus okuyucusu, 1962 yılında "Noviy Mir" dergisinde yayımlanan *İvan Denisoviç'in Bir Günü* adlı eseriyle tanıır. Bu romanla Soljenitsın "kamp edebiyatı" olarak bilinen edebi alt türün Rusya'daki öncülerinden olur. İyi bir gözlemci olan Soljenitsın'ın Sovyet çalışma ve ıslah kamplarında vasıfsız işçi, duvarcı ve dökümcü olarak çalışması sonucu ortak işlerden edindiği tecrübe *İvan Denisoviç'in Bir Günü* eserinde canlandırılır. Bir köylünün gözünden kampta geçen bir günün anlatıldığı romanda kamp koşullarına ayak uydurmakta zorlanan Şuhov eski hayata özlem duyar. Kampın ilkel koşullarından ibaret olan yeni hayatı ise kimi zaman kadercı bir tutumla kabullenirken, kimi zamansa bu hayata çalkantılarla dolu iç dünyasında sorgulama ve isyanların ağır bastığı bir mercekten bakar. 1970 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'ne layık görülen Soljenitsın, Sovyet toplumunun yaşadığı sıkıntıları tüm çıplaklığıyla eserlerine yansıttığı için geniş bir okuyucu kitlesi kazanmanın yanı sıra hükümet tarafından suçlamalara ve eleştirilere de maruz kalmıştır. Soljenitsın bir bütün olarak Sovyet sisteminin psikolojisini derinlikle incelediği için bu çalışma yazarın eserlerinin psikolojik yönüne odaklanmaktadır.

Anahtar kelimeler: Aleksandr Soljenitsın, *İvan Denisoviç'in Bir Günü*, kişilik çatışması, çalışma kampları, Gulag

¹ Bu makale, Prof. Dr. Ayla Kaşoğlu danışmanlığında hazırlanan "Aleksandr Soljenitsın'ın 'İvan Denisoviç'in Bir Günü' ve 'Kanser Koğuşu' Adlı Eserlerinde Kişilik Çatışması" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

² Dr. Öğr. Gör., Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim Tercümanlık Bölümü (Edirne, Türkiye), nuraysahinkaya@trakya.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-3983-4227 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 02.10.2020-kabul tarihi: 20.12.2020; DOI: 10.29000/rumelide.835826]

The Personality Conflict in Aleksandr Soljenistin's *One Day in the Life of Ivan Denisovich*

Abstract

Information about the 'Gulag', a secret, oppressive system of labour camps which operated during Stalin's regime, only emerged in the mid-twentieth century. These camps functioned as the principle punishment for individuals who were deemed to be enemies of the Soviet regime and a threat to society. From the moment they appeared they made it easier to enforce the imperialist 'divide and rule' structure of Soviet society. His exposition of the tragedy of the labour camps occupies an important place in Russian literature between 1970-1990. Those artists who could not remain indifferent to the horrors of the Soviet system produced works which informed the public about the details of camp life. Referencing not 'the silver age' but 'the golden age' of nineteenth century literature, Aleksandr İsayeviç Soljenitsın introduces a new genre to Russian literature through his prose writing. Even at a time when silence was the only way to survive, as an artist he could not keep quiet and thus became famous for his novel, *One Day in the Life of Ivan Denisovich*, published in the 'Noviy Mir' Journal in 1962. With this novel, Soljenitsın pioneered what came to be known as the genre of "camp literature" in Russia. In the novel, through detailed observation Soljenitsın recounts his experiences as an unskilled worker, stonemason and metalworker. In the course of one day, life in the camp is narrated through the eyes of a peasant, Shukhov, who finds it difficult to keep pace with the camp conditions and misses his former life. While he sometimes accepts his life in the primitive environment of the camp in a fatalistic way, at other times he experiences an inner world full of turmoil and feelings of rebellion. Awarded the Nobel Prize for Literature in 1970, Soljenitsın gained a large audience through his discussion of the problems that Soviet society faced, whilst repeatedly being exposed to accusations and criticisms from the government. This study focuses on the psychological aspect of his works, since it was through them that he frequently examines the psychology of the Soviet system as a whole.

Keywords: Aleksandr Soljenitsın *One Day in the Life of Ivan Denisovich*, personality conflict, labour camps, Gulag

Giriş

Farklı disiplinler her çağda birbirleriyle etkileşim içinde olmuştur. Rus edebiyat bilimci Pospelov'a göre edebiyat bilimi ancak diğer sanat bilimleriyle yoğrulursa, onların gözlem ve genellemelerinden faydalanırsa gelişim gösterebilir. Özellikle de psikoloji, edebiyatla bir bütünlük içinde insanı anlamak ve onun doğasına yaklaşmak için çaba sarf eder. "*Yazar psikolojisinin anlaşılması, o psikolojinin esere yansımalarının ipuçlarının elde edilmesi ve eserde yaratılmış olan kurmaca evreni teneffüs eden metin kişilerinin iç dünyalarına nüfus edilebilmesi bakımından edebiyat ve psikolojinin ortak noktalarının tespiti gerekmektedir*" (Emre, 2006, s.295). Ortak sahalardan beslenen edebiyat ve psikoloji, Soljenitsın'ın birebir tanık olarak yaşadıklarından yola çıkıp kaleme aldığı ve ülkesinin tarihi gerçeklerinden biri olan kamp yaşamının canlı bir örneğini sunduğu "*İvan Denisoviç'in Bir Günü*"nde bir araya gelir.

Bireylerin etkileşimi sonucu ortaya çıkan çatışma; psikoloji, sosyoloji ve antropoloji gibi çeşitli disiplinlerce ele alınır. Çatışmalardan bazılarının merkezi kişinin iç dünyası iken, kişiler veya çeşitli birimler arasında doğan çatışmalar da mevcuttur. Temel olarak kişilik farklılıklarının sebep olduğu

çatışmada çeşitli sosyal ve kültürel ortamlardan gelen ancak aynı sosyal sistem içerisinde yer alan toplum fertlerinin geçmişten gelen alışkanlıklarını ve yaşam tarzlarını yeni sistem içerisinde de sürdürmeye çalışmaları, “*Kişilerin farklı amaç, değer yargısı, tutum, yetenek ve özelliklerde olmaları kişilik çekişmelerini, dolayısıyla çatışmayı doğurmaktadır*” (Karcıoğlu & Alioğulları, 2012, s. 215-237).

Bu makalede “İvan Denisoviç’in Bir Günü” eseri üzerinden çatışma konusunun ele alındığı bölümün alt başlıkları, Münevver Çetin’in “Çatışma Yönetimi” adlı çalışmasından yola çıkılarak belirlenmiştir. Çatışma konusu, eserde görülen çatışma türleri ve çözüm yöntemleri kapsamında incelenerek çatışma türlerinde ve çözüm yöntemlerinde sadeleştirmeye gidilmiştir.

1. Gulag kamp sistemi ve kamp edebiyatının doğuşu

Sovyetler Birliği el değmemiş topraklarının olduğu ücra yerleri yerleşime açarak istihdam alanları haline getirmek ister. Bunun için söz konusu alanları sanayi bölgesi yapmayı ve üretimde devamlılığı sağlamayı amaçlar. Hedefine ulaşmak için az masrafla ucuz insan gücünden azami ölçüden faydalanmanın yolunu arar. Gulag kamplarının çıkış sebebinin temel nedeni Stalin’in söz konusu ekonomi politikasında yatmaktadır. Kaşoğlu, “Kamp Gerçeğinden Edebiyata: İlk Çember, İvan Denisoviç’in Bir Günü, Gulag Takımadaları” başlıklı çalışmasında “*Tarihçilere göre bazıları kamp sistemini Stalin’in siyasi iktidarını pekiştirmesinin bir yolu olarak görürken, bazıları ise burjuvazi ve kulaklar gibi sınıfları ya da devlet için tehlikeli sayılan ulusal ve etnik grupları tecrit etmenin ve cezalandırmanın bir aracı olarak gördüğünü*” (Kaşoğlu, 2015, s.405-406) belirtir.

Gulag sisteminin prototipi, 1930’lardan önce ortaya çıkan Solovki kamplarındır. Solovki, mahkumların iş gücü üzerinden devlet ekonomisini kalkındırmanın ve onlar sayesinde büyük gelirler elde etmenin öğrenildiği ilk kamptır (Özakın, 2019, s.433). XX. yy.’a gelindiğinde ise özellikle 1936-1938 yılları arasında yoğunlaşan ve *büyük temizlik, büyük tasfiye* veya *büyük terör* olarak adlandırılan dönem içerisinde yönetim tarafından halka dayatılan uygulamalarda kimileri halkın tarafını tutarken kimileri de devletin söz konusu tutumunda haklı gerekçeleri olduğunu savunur. Soljenitsin bu dönemi, masumlara “*ezici bir darbe*” indirilen, “*halkın yasasına cepheden bir saldırı*” olarak nitelerken, tarihçi Oleg Platonov “*Devlete İhanet: Rusya’ya Karşı Komplö*” adlı kitabında “*1937 ve sonrasında eziyet gören insanların büyük kısmı Rus halkının düşmanlarıydı*” şeklinde ifade eder. (Çelik, 2019, s. 534).

Sovyet Ceza Kanunu tarafından yürürlüğe konan 58. madde devrim karşıtı faaliyetler için uygulanmaktadır. Söz konusu ceza kanunu, Soljenitsin’in müstehzi tanımıyla *güçlü, görkemli, bereketli, çok kollu, çok çeşitli, her şeyi kucaklayan* bir 58. maddeye sahiptir. Maddenin onuncu bendi “*Sovyet yönetiminin devrilmesi, çökertilmesi ya da zayıflatılmasına yönelik bir çağrı içeren propaganda ya da kışkırtmanın ve aynı şekilde bu tür içeriğe sahip edebiyatın dağıtılmasını, hazırlanmasını ya da saklanmasını*” (Dönmez, 2019, s.582-583) ağır bir şekilde cezalandırmayı öngörüyordu. Soljenitsin’in nazarında sözlü ya da yazılı olsun hemen her fikir, farklı yorumlamalara açık olan 58. maddenin kapsamında yer alabilirdi. Neredeyse herkes Sovyet karşıtı içeriğe sahip kitap ya da el yazmaları yüzünden kamplara gönderilmiş birini tanıyordu. İşte bu kitap ve el yazmaları, edebiyata yeni bir pencere açan kamp edebiyatını getirir. Öksüz, “Kamp Esaretinden Edebiyata: Şalamov ve Kolima Öyküleri” adlı kitabında kamp edebiyatının zirveye ulaştığı zaman aralığının 1950-1990 yılları arasında olduğunu belirtir. Kamp edebiyatının yaratıcıları olan sanat insanları kamp deneyimini yaşayıp gözlemlemiş oldukları için onların kaleminden çıkan eserlerin bu ortamı hiç

tanımayan kişilerin resmî belgelere, arşivlere veya anı yazılarına dayanarak yazdıkları tarih kitaplarından çok daha etkili olduğunu söyler (Öksüz, 2020, s.74).

Kamp atmosferini eserlerine konu edinen Soljenitsın, yeni edebiyatın öncü yazarlarından biri olur. Yazar, rejim karşıtı propaganda yapma ve anti-Sovyet bir teşkilat kurma hazırlığında bulunduğu gerekçesiyle Sovyet ceza kanununun 58. maddesi kapsamında sekiz yıl çalışma kampına mahkûm edilir. 1950 yılında Soljenitsın'ı yeni kurulan, sadece siyasi suçluların bulunduğu "özel maksatlı" kampa naklederler. SSCB'de maden ocaklarının bulunduğu her yerde hükümlü çalıştırma usulü bir kuraldır. Ekibastuz denen yer çok geniş, ayrı ayrı kampları içine alan, Federal Alman Cumhuriyeti'ndeki büyük bir bölgenin kenarında yer alır. İklimi öldürücüdür. Sıcaklık kışın eksi kırk beşe kadar iner ve sık sık korkunç kar fırtınaları görülür. Yazar, kamp hayatını dile getirdiği satırlarda "Bu fırtınalarda dikenliyi aşarak körü körüne kaçan tutuklular görülmüştü. Ne yazık ki uzağa gidebilen olmazdı" (Nebioğlu, 1974, s. 82-83) diyerek kamp yaşamının başlangıcını da sonunu da belirlemede bir hükümlünün hiçbir yetkisinin olmadığını belirtir. Gördüklerini kâğıda dökme fikri yazara kampta iken gelir. 1951 yılı Ocak ayının sıradan bir günüdür. "İvan Denisoviç'in Bir Günü"nü doğuşu işte o gündür.

2. Kamp yaşamından bir kesit: İvan Denisoviç'in Bir Günü

Bir yazarın edebi eserini oluşturma aşamasında "içinde bulunduğu psikoloji, yarattığı dünyanın insanların sahip olduğu psikoloji ve bireyler arası ilişkiler yumağı" (Emre,2006, s.117), eserin içeriği için oldukça önem arz eder. Aleksandr İsayeviç Soljenitsın'ın "İvan Denisoviç'in Bir Günü" adlı romanı; İkinci Dünya Savaşı'nda yer alan Rusya'nın savaş nedeniyle maruz kaldığı dramatik durumun portresini okuyucuya sunar. Kendi ülkesine ve kendi insanlarına yabancılaşan bir idari yapılanmanın kişiler üzerinde acımasız izler bırakan olayları, insanlık dışı koşullarda işleyen çalışma ve ıslah kampları üzerinden bütün çıplaklığıyla eserde yansımaları bulur. Eserin basılması için Soljenitsın'a cesaret veren, Ekim 1961 yılında Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin 22. kongresinde yazar ve "Noviy Mir" dergi baş editörü Aleksandr Tvardovski'nin meslektaşlarını gerçekleri yazmaya çağırdığı konuşma olur:

"Birçok kitabımızın kusuru gerçeklerden uzaklaşmalarındadır. Yazar hep neyi yazabileceğini, neyi yazamayacağını düşünmekte... Bunların hepsi eski yıllarda esen şüphecilik ve güvensizlik havasının hortlamasından ileri geliyor. Oysa sanatımızın geliştiği yıllarda böylesine bir ortam özellikle zararlıdır" (Nebioğlu, 1974, s. 91-92).

Tvardovski'nin bu sözleri üzerine Soljenitsın o güne kadar gizli tutulan "İvan Denisoviç'in Bir Günü"nü müsveddelerini "Noviy Mir" dergisine gönderir. Tvardovski eserin el yazmalarını gece yarısı ara vermeden bir çırpıda okuyup bitirdiğinde büyük yankı uyduracağından emindir. "Noviy Mir" dergisi Soljenitsın'ın "İvan Denisoviç'in Bir Günü" adlı eserine sayfalarında cesaretle yer verir. Derginin yüz bine yakın nüshası çıkışından çok kısa bir süre sonra biter. 1963 Ocak ayı sonunda "İvan Denisoviç'in Bir Günü" kitap olarak basıldığında Moskova'daki Sovyet Yazar Yayın Müessesesi onu yüz bin olarak basar. Kısa bir süre sonra "Roman- gazeta" yayınevi bu kitabı yedi yüz bin olarak basar. Daha önceleri aynı eseri yayınlayan "Noviy Mir" dergisinin Kasım sayısı nasıl ki birkaç saat içinde tamamen satıldıysa, şimdi yeniden basılan kitabı birkaç gün sonra kitapçı rafında bulma imkânı da yoktur (Nebioğlu, 1974, s. 103-104.).

Olayların yaşandığı mekân olarak bir toplama kampının seçildiği "İvan Denisoviç'in Bir Günü"nde dış zaman 1951 yılı Ocak ayıdır. İç zaman olarak ise bir günün anlatıldığı romanda baş kahraman Şuhov, on bir yıllık kamp yaşamından edindiği tecrübeler ışığında günün her anında en ufak detaylara karşı

bile dikkatli bir tavır sergiler. Bir kamp mahkumunun refah bir hayat sürmesi, bu detaylara bağlıdır. Şuhov ile okuyucu kışlada, yemekhanede ve karargâh barakasında yaşar. Kamp alanı, kamp alanının fenerleri, kuleler, barakalar, dikenli teller, siyah kaputlu numaralı tutuklular, çorba kâseleri, gardiyanlar, ekip başları vd. bir köylü olan Şuhov'un gözünden anlatılır. Tutukluların neyi nasıl yediklerini, sigara içişlerini, tütünü nereden temin ettiklerini, nasıl uyduklarını, giydikleri kıyafetleri ve ayakkabıları, nerede çalıştıklarını, kendi aralarında ve şeflerle nasıl konuştuklarını, özgürlük üzerine düşüncelerini, en çok neden korktuklarını ve neyi ümit ettiklerini eserden öğrenmek mümkündür. Bu bağlamda "Rus karakteri" nin muhafızları ve ülkenin kaderini belirlemede etkisi büyük olacak kesimin köylüler olduğuna inanan Soljenitsın'ın, İvan Denisoviç'i eserinin baş karakteri seçmesi tesadüfî değildir. Rus toplumunda halk içerisinde bir sınıflandırma mevcuttur. XX. yy.'da Ruslar arasında hiçbir zaman sayıca çok olmasalar da "Küçük halkın"³ her zaman var olduğu kuşkusuz bir gerçektir. Sayıca en yaygın olan sınıf ise "iki taraflı halk"⁴tır. Şuhov da kendini bu halka ait hissetmektedir.

İvan Denisoviç kampa düşmeden önce çiftçilik yaparak geçimini sağlayan ve Vatan Savaşı döneminde orduya hizmet etmiş bir askerdir. Ancak savaşın başında Almanlara esir düşer. İki günlük esaretin sonunda Almanlardan kaçmayı başarır. Kendi bölgesine mucize eseri ulaşsa da Almanlarla iş birliği yaptığı düşünüldüğü için çalışma kamplarına gönderilmesi uygun görülür. Vatana ihanetle suçlanan İvan Denisoviç, kendisine dayatılan Alman casusluk belgesini imzalamak zorunda kalır. Aksi takdirde o an öldürüleceğini iyi bilmektedir.

Şuhov, cepheden alınıp kampa getirildikten ve kamp hayatında tecrübe edindikten sonra öz kimliğini zedeleyen aşağılayıcı işlerden ne derece nefret ettiğini her fırsatta gösterir. Kamp düzenine uymak, gardiyana saygı duymak ve muhafızlarla çekişmemek gerektiğinin farkındadır. Bu esnada gururundan, vicdanından ve onurundan ödün vermemeye de çalışır. Gardiyanın yaşam alanını üstünkörü temizler ancak söz konusu mesleği olduğunda işine yoğun özen gösterir. Hem iyi bir duvar örme hem de kundura ustası olan Şuhov, çalışma esnasında zamanın çok hızlı geçmesine ve işi bitirme vaktinin gelmiş olmasına üzülür. İşine verdiği değer, malasına özenli davranışından da anlaşılır.

Yaşam bilgeliği, pratik zekâsı ve kurnazlığı, ona kamp koşullarında yardımcı olur. Gündelik hayatta sıradan görülen yeme-içme ve giyim gibi ihtiyaçlar, kamp yaşamında büyük öneme sahiptir. Öyküde kahramanın yeni çizmelerine, tütün, kaş ve İvan Denisoviç'in iç cebinde özenle taşıdığı ekmeğe uzun uzun yer verilir. Bu durum, "*Uykuyu saymazsak, kamp mahkûmu kendisi için sadece on dakika kahvaltı esnasında, beş dakika öğle yemeği esnasında ve beş dakika da akşam yemeği esnasında yaşar*" (Soljenitsın, 2004, s.17) sözleriyle eserde desteklenir.

İvan Denisoviç merhametli bir insandır. Başkaları için endişelenir. Dışarıda eksi kırk derece soğukta kalmak zorunda oldukları için tutuklulara acımasızca hükmeden muhafız ve bekçilere bile acır. Ancak tutuklular arasında alçalmışlara değil zayıflara yardım eder. Şuhov, haram kazanç yemez. Elde ettiklerini emeğiyle kazanır. Hiçbir zaman yalandan hastalanmaz. Gerçekten hastalandığında ise kendini kısmen suçlu hisseder. Olaylara tinsel açıdan bakan kahraman, bilinçsiz bir şekilde umutlarını,

³ Küçük halk (малый народ): Manevi ve ulusal kimliklerini kaybetmiş, yaşamda fikirlerini ve ideallerini öne süren "büyük halkın" (большой народ) değerleriyle ters düşen kişiler. Büyük halk ise bu halka özgü olan çeşitli özellikleri daha anlaşılır kılmaya çalışan kişilerden oluşur. "Büyük" sadece niceliğin değil, niteliğin de işaretidir ve bu nitelik geleneksel Ortodoks değerlerini belirler. (Человек и время в рассказах Александра Солженицына <http://glfr.ru/biblioteka/jurij-pavlov/chelovek-i-vremja-v-rasskazah-aleksandra-solzhenicina.html>)
İki taraflı halk (амбивалентный народ): "Büyük" ve "küçük" halkın özelliklerini bir arada taşıyan insanlar. (Человек и время в рассказах Александра Солженицына <http://glfr.ru/biblioteka/jurij-pavlov/chelovek-i-vremja-v-rasskazah-aleksandra-solzhenicina.html>)

insana güvenmeyi ve yaşamın gayesini sorgular. Çevresindeki her şey çirkinliklerle, aldatmacalarla ve insanı küçük düşürücü durumlarla dolu olsa bile yaşam, onun için bir hastalık ya da doğanın verdiği bir rahatsızlık değildir.

Artık ulaşılamayacak ütopyik bir hal alan bağımsızlık duygusundan yoksunluk, kadere boyun eğme ve içsel dayanıklılık, eserde derinlemesine işlenen konulardır. Hayatın bütününe gündelik ihtiyaçların giderilmesinden ibaret olduğu izole bir hayat, tüm mahkumların kaderidir.

3. “İvan Denisoviç'in Bir Günü” eserinde kişilik çatışması

Savaşın beraberinde getirmiş olduğu korku, endişe ve güvensizlik ortamını, ülkenin geleceği için savaşan askerlerine karşı yürütmüş olduğu acımasız faaliyetleri “İvan Denisoviç'in Bir Günü”nde görmek mümkündür. Bu güvensizlik öyle bir hal almıştır ki, cephede savaşırken düşmana esir düşen, ancak kendi çabaları, mücadeleleri veya şanslarıyla bu esareten kaçıp kurtulan askerlere dahi “casus” muamelesi yapılır. Onları, onlarca yıl hapis cezasına mahkûm ederek cezaevi niteliği taşıyan kamplarda yaşamaya mecbur bırakırlar. Bu kamp yaşamı en ince ayrıntıları ile romanın kahramanı İvan Denisoviç'in ağzından aktarılırken, anlatımların ve betimlemelerin gerçekliği, okuyucuyu sanki o anları yaşıyormuş gibi içine çeker. İvan Denisoviç'in iç çatışma yaşadığı anlar, bir insanın iç dünyasındaki yapı taşlarını, kişiliğini oluşturan kendi değerleri ile yaşamış olduğu dış dünyanın acımasız, yalın gerçekliği karşısındaki değer yargılarının çatıştığı ve kendisiyle hesaplaştığı anlardır.

3.1. Bireysel çatışma

Bireysel çatışma, kişilerin karakteristik özelliklerinden, davranış tutumlarından, şahsi ihtiyaçlarını giderememe durumundan veya stres oranının yüksek olması gibi nedenlerden ötürü ortaya çıkabilir. Başka bir deyişle bireysel çatışma, kişinin hem fizyolojik hem de sosyo-psikolojik ihtiyaçlarını tatmin etme konusunda engellerle karşılaştığında, kendisinde gözlemlenen gerginlik durumudur.

Eserde anlatıcı kahraman İvan Denisoviç dualar konusunda bir iç çatışma yaşamaktadır. Alyoşka ile yaptığı konuşmasında *duaları gereksiz bulan ve yerine ulaşmayan veya ulaşsa da reddedilen bir dilekçeye benzetmesine* rağmen, çalışma kampında yerde bulunduğu ve güzelce bilenirse ayakkabıcıların ya da terzilerin kullandığı cinsten ufak bir bıçak olabileceği düşüncesiyle alıp eldivenine sakladığı çelik şerit parçasının, arama esnasında üzerinde yakalanacağı korkusuyla dua etmeye başlar. Zor durumda kaldığında Tanrı'ya sığınma ihtiyacı duyar. O an Şuhov'un yaşadığı bireysel çatışma esere şöyle yansır:

“Muhafız eldiveni sıkı, içinde bir şey de sanki Şuhov'un yüreğini sıkıyordu. Adam ikinci eldiveni de aynı şekilde sıkırsa günde üç yüz gram kuru ekmeğe ve ancak üç günde bir sıcak yemeğe talim ederek hapsi boylardı. Birden gözünün önüne aklıktan, zayıflıktan bir daha ayağa kalkamayacağı geldi Şuhov'un. Oysa şimdi iyi kötü bir şeyler yiyor, kanlı canlı değilse bile ayakta durabiliyordu. İçinden duaların en içtenini, en sıcakını okumaya başladı. “Tanrım sen beni hapse girmekten koru!” (Soljenitsın, 2005, s. 97).

3.2. Bireyler arası çatışma

Çatışma türlerinden olan bireyler arası çatışma, temel olarak iki bireyin birbiriyle çeşitli düşünce, duygu ve görüş ayrılıklarına düşmesi sonucu ortaya çıkar. Kişilik farklılığının yarattığı bu çatışma türü ast-üst ilişkisi olan bireyler arasında gözlemlendiği gibi aynı statüde olan insanlar arasında da görülmektedir.

Eserde Sezar ve H-123 numaralı hükümlü arasında, Eisenstein üzerine bir konuşma geçer. Sezar'a göre senarist Eisenstein'in Çar'ı anlattığı "Müthiş İvan" adlı film, ancak bir dâhinin yaratabileceği bir eserdir. Bundan yola çıkarak Sezar, Eisenstein'in üstün bir sanat kişiliğinin olduğunu savunur. H-123 numaralı hükümlü ise Çar'ı zorba olmakla suçlamaktadır. Sırf Çar'ın beğenisini toplamak için eser yaratan bir insanın dahi olamayacağını savunur: "*-Boşversenize! Ona bir dahi demeyin! Onun yaptığı dalkavukluktan, köpekçe yaltaklanmadan başka bir şey değildir. Çünkü dahi olan, zorbaların hoşuna gitsin diye yorum yapmaz!*" (Soljenitsın, 2005, s. 62)

3.3. Birey- sosyal sistem çatışması

Sosyal sistemin koşulları bireyleri yönlendirmekte ve bu koşullara ayak uydurmaya zorlamaktadır. Bireyler kendi değerlerini korumak için aynı koşullar altında olsalar bile aynı olaylara farklı tepkiler gösterirler. Bu durum da koşulların bireyleri yönlendirmesine örnek oluşturur.

Tiyurin ve onun gibi daha birçok kamp hükümlüsü, sistemin dayattığı çalışma koşullarına karşı isyan ederler. Hükümlüler koşulların insani olmadığından yakınırılar:

"Belki daha kalın konması gereken kimi yerde harç ince konmuş olabilirdi, ama dondurucu ayazda değil de insan gibi çalışılırsa yapılacak bir şeydi bu. Üretmek gerekiyordu. Kolbaşı merdivenlerden sessizce ilerledi.

-Şu asansörü bir düzene soksanız iyi olacak! diye seslendi kolbaşı duvarın arkasından. Neyiz biz, eşek mi? Bu kadar briket elle ikinci kata taşınır mı?" (Soljenitsın, 2005, s.77)

Eğer dışarıdan yiyecek paketiniz gelmiyorsa, bir tutuklu için kamp yaşamına dayanmak neredeyse imkânsızdır. Fetyukov yıllardır yaşama mücadelesi verdiği kamp koşullarına karşı güçsüz düşer. Açlık hissi, insani değerlerini kaybetmesine neden olur adeta:

"O sırada hıçkırma hıçkırma ağlayarak Fetyukov girdi içeriye. Başını önüne eğmiş, iki büklüm olmuştu. Çanak yalama yüzünden gene dayak yemiş olacak ki, ağzı burnu kan içindeydi. Kimsenin yüzüne bakmadan gereksiz gözyaşlarını da gizlemeksizin barakayı boydan boya geçerek kendi yatağına çıktı, şiltesinin üstüne kapandı. Gene de acıyordu insan bu adama. Kamp yaşantısını sonuna kadar götüremeyeceği belliydi. Ne yapması ne yapmaması gerektiğini daha öğrenememişti" (Soljenitsın, 2005, s. 117-118).

Hücreye düşmek, her hükümlünün korkusudur. Çünkü açlığa dayanamayıp güçsüz kalmak ya da ölmek, hücre cezası sonrasında bir hükümlünün başına gelebilecek kaçınılmaz sondur: "*On gün! Buradaki hücrede on gün kalmak, insanın ömür boyu sağlığını yitirmesi demektir. Verem olur iyileşemezsiniz. On beş günlüküne kapatılanlar ise yaş toprağı boylardı. Onun için buradakiler hücreye düşmedikleri sürece kendilerini mutlu sayarlar, düşmemek için de dua ederlerdi*" (Soljenitsın, 2005, s. 122).

Komünist rejimin hüküm sürdüğü yıllarda, dua eden kişiler de yönetimin ceza sisteminden nasiplerini alarak çalışma kamplarına götürülürler: "*Zavallılar. Dua etmişlerse kime ne zararları olmuştu? Bütün yakaladıklarımı yirmi beşer yıl içeri tıkışlardı. Çünkü ölçü buydu, böyle bir suç işleyen yirmi beş yılı giyerdi*" (Soljenitsın, 2005, s.127).

Eserde, roman kahramanı İvan Denisoviç'in hapisane ve çalışma kamplarında geçen yıllarından sonra, sistemin ailesini geçindirmek için ona ayarladığı "halı boyama işi" kolay bir kazanç yolu olmasına rağmen, bu iş iç dünyasında çatışmaya neden olmaktadır:

"...Gene de halı boyama işi bayağı kafasını kurcalıyordu. Anlaşılan cazip, kolay bir kazanç yoluymuştu bu. Sonra köy halkından geri kalmak da ağırına giderdi sanki, ama İvan Denisoviç şu halıcılık işine gönülden razı değildi. Bunun için laubali, küstah olmak ve polise rüşvet yedirmek gerekiyordu. Oysa kırk yaşına gelmiş, ağzında dişlerinin yarısı, tepesinde saçlarının hepsi dökülmüş bir adam olarak Şuhov ömründe kimseye yaltaklanmamış ve rüşvet vermemişti, kimseden de almamıştı. Hem, kampta bile öğrenmemişti bunları" (Soljenitsin, 2005, s. 32-33).

3.4. Dikey çatışma

Bir çatışma türü olan dikey çatışma, farklı hiyerarşi seviyesinde bulunan, ast ile üst arasında oluşan çatışmadır. Bu çatışma daha ziyade üstün astından beklediği bir görevi yapmadığı durumda ortaya çıkar. Ast da zaman zaman üstünden beklediği davranışları göremez. Bu durumda üstün istediklerini yerine getirmeme, işleri yavaşlatma gibi pasif bir çatışma söz konusu olabilir.

Şuhov, muhafızların odasını temizlemeyi küçültücü bir iş olarak algıladığı için, iradesi onun bu işi benimsemesini engellemekte ve bu durum Şuhov'un davranışlarıyla dışa yansırken bir birey olarak onun sisteme karşı direnişini göstermektedir: "*Birkaç zamandır da sıradan muhafızların odasını temizlemeyi kendisi için aşağılık bir iş sayıyordu. Onu bir, iki kere çağıran muhafızlar işin farkına vararak başka hükümlüleri çağırmaya başladılar*" (Soljenitsin, 2005, s. 8).

Aralarında her meslekten insan bulunmasına rağmen tutukluların tümü, üzerlerinde numaraların bulunduğu tulumları giydikleri andan itibaren, geçmiş hayatlarındaki statüsüne, kişilik özelliklerine vs. bakılmaksızın kampta eşittir. Tek bir ad altında birleşirler: Tutuklu. Ancak kampta çalışan bir doktor onlardan üstün konumdadır. Söz konusu doktor, "hastalığın en iyi ilacı çalışmaktır" sözünü kullanarak tutuklulardan azami ölçüde çalışma performansı beklemektedir:

"Bir dönem Stepan Grigoryeviç adında yeni bir doktor gelmişti. Ayağı çabuk, sesi çok çıkan birisiydi. Ne yapacağını bilmez, hastalara huzur vermezdi. Hastanedeki ayaktaki hastaları gönderecek bir iş bulurdu: çit yapmak, bahçe yolu açmak, tarlalara toprak taşımak, kışın ise kar küremek. Hastalığın en iyi ilacı çalışmaktır. Bu kadar çalışmaya can mı dayanır? Bunu anlamak gerek. Gelip duvar örme işinde kendisi çalışsa, sessizce oturup kalmazdı herhalde" (Soljenitsin, 2005, s. 17).

Kampta kolbaşı öyle güçlü bir yetkiye sahiptir ki sabah güneşin doğuşuyla çalışmaya başlayan hükümlüleri paydos zamanı bile çalıştırabilmektedir: "*İş kolu bu demektir işte. Kamp yöneticileri hükümlüleri çalışma saatinde bile yerlerinden kımlatmazken, kolbaşı isteyince paydosta iş başı yap dese yapılırdı. Çünkü ekmeklerini kazandıran odur*" (Soljenitsin, 2005, s. 68).

Kamp yaşamında, hükümlüler arasında da güç eşitsizliği olduğunu görmek mümkündür:

"Sıradakiler ağır da olsa ilerliyordu. Bir ara içeriye üç kişi dalarak herkesi ite kaka ön sıraya geçtiler. Biri kamp berberi, biri sayman, biri de Kültür ve Eğitim Bölümü'nde çalışanlardan bir kişi. Kendilerini öteki hükümlülerden üstün görürlerdi; kampta kaşarlanıp dal budak salmışlardı. Hükümlüler bunları, bunlar da hükümlüleri adam yerine koymazlardı, ama onlara sataşmak bir fayda sağlamazdı. Çünkü kendi aralarında olduğu kadar, kamp yöneticileriyle de sıkı fıkiydılar" (Soljenitsin, 2005, s. 102).

Kamp yaşamına uzun yıllar maruz kalan kıdemli hükümlüler, diğer birçok hükümlü üzerinde güç gösterisi yaparlar. Bu gücü özellikle de zayıf hükümlüler üzerinde gösterirler: "*Koşuş kıdemlisi hızla merdivenlerden inerek oraya buraya koşturdu, kiminin anasına küfretti, kiminin sırtına patlattı. Hep de zayıflara, sesi çıkmayanlara çatıyordu*" (Soljenitsin, 2005, s. 125).

3.5. Kıt kaynaklar

Kaynaklar yetersiz olduğu için bireyin ihtiyaçlarının karşılanmasında birtakım zorluklar ortaya çıkar. Öyle ki kampın ağır yaşam koşulları, bir kaşığın bile insan hayatında büyük bir öneme sahip olduğunu gösterecek kadar tutukluları zor koşullar altında yaşamaya mecbur bırakır. Kullanılan kaynakların yetersiz ve zor ulaşılabilir olması, o kaynağın veya eşyanın değerini daha da artırmaktadır. Şuhov, bir eşyaya yüklediği duygu dolu anlatımıyla, yaşadığı kamp koşullarının ezici yükünü hissettirir: “Şuhov çizmesinden kaşığını çıkardı. Bu kaşık onun için değerliydi. Buraya gelmeden önce kuzeyde onu hep yanında taşımıştı. Kaşığı alüminyumdan kendi eliyle dökmüş, üstüne de “Üst-İjma 1944” yazısını kazımıştı” (Soljenitsın, 2005, s.13).

Kamp yaşamının koşullarından en fazla etkilenen hükümlü Fetyukov’dur. Tütün bulamadığı için yerden sigara izmaritleri toplar ve o izmaritleri açarak onlardan tütün elde etmeye çalışır. Fetyukov, bu ağır kamp yaşamı koşullarında bir insanın yok oluşunun temsili bir göstergesidir:

“Çakal Fetyukov nerelerden topladıysa bir sürü izmarit toplamış (sigara artıklarını iğrenmeden tükürük hokkalarından çeker çıkarırdı), şimdi bunları dizlerinin üzerinde açıyor ve yanmamış tütünü bir kâğıdın içine boşaltıyordu. Üç çocuğu vardı Fetyukov’un; cezaevine girer girmez karısı kocaya varmış, çocukları onu babalıktan reddetmişlerdi. Bu yüzden kimseden yardım almıyordu” (Soljenitsın, 2005, s.38).

Romanın tamamına bakıldığında başkahraman Şuhov’un hem bedenen hem de kişilik olarak güçlü bir karaktere sahip olduğu açıkça anlaşılır. Ancak içinde bulunduğu, çok uzun yıllar devam eden bu zorlu süreçte, kendi iç dünyasındaki güçlü kişiliği ile yüz yüze kalarak hesaplaşması, bu büyük iç çatışmaya rağmen kişiliğinden taviz vermemeye çalışması son derece önemlidir. Özgürlük bir insanın en temel ve vazgeçilmeyecek değerlerinden olmasına rağmen, sigaranın izmaritini özgürlüğünden daha değerli olarak görmesi, bu kişilik çatışmasının ne kadar güçlü olduğunun da bir kanıtıdır:

“Şuhov her ne kadar ileriye doğru kayıtsızca bakıyormuş gibi dursa da Sezar’ın sigarayı her çekişte (adamın ağır ağır, düşünceli bir sigara içişi vardı) yuvarlak ateş halkasının gittikçe ağızlığı doğru ilerleyerek sigarayı küçülttüğünü görüyordu. O sırada nereden bittiyse çakal Fetyukov çıkıverdi, Sezar’ın tam karşısına dikildi ve parlayan gözlerini adamın ağzına dikti. Tütünün kırtısı kalmamıştı Şuhov’da, o gün akşama kadar da bir yerlerden elde edeceğini sanmıyordu. Bütün sınırları beklemekten yay gibi gerilmişti. Şu sigaranın izmariti onun için özgürlüğünden daha önemliydi, ama Fetyukov gibi kendini alçaltıp adamın ağzının içine bakamazdı” (Soljenitsın, 2005, s. 23).

Yukarıdaki anlatımda da görüleceği üzere, yaşamsal nitelikteki ihtiyacını tatmin etmek isteyen bir kişi engelle karşılaştığında, o kişide sıkıntı ve bunun doğurduğu gerginlik baş gösterir. Kişinin yaşam koşullarında değişiklikler olmuş ise ve bunlar olumsuz yönde ise, kişi geçmişe özlem duymaya başlar. Şuhov da yiyecek sıkıntısı çektiği kamp hayatında geçmişi, köyünde geçirdiği bolluk günlerini özlemle anar. Şuhov’un yaşamını köyde geçirdiği yıllarda atlara yedirdiği yulaf lapası bile günün kamp koşullarında en iyi yemeklerden biri haline gelmiştir:

“En önemlisi, bugün lapanın hası vardı, yulaf lapası! Sık sık vermezlerdi bunu. Günde iki öğün yedikleri ya buğday kırmasıydı ya da iri öğütülmüş un. Yulaf yarması insanın karnını tok tutuyordu, tek kusuru pahalı olmasıydı. Şuhov yıllar boyu atlara yedirdiği yulafı düşündü. Bir gün gelip de bir avuç yulaf kırmasına özlem duyacağını hiç düşünmemişti” (Soljenitsın, 2005, s. 55-56)

Hükümlüler için, çalışma sonrası soğuğu unutturup içlerini ısıtacak bir tabak sıcak lahana çorbası, özgürlükten bile daha değerlidir:

“Çalışmaktan dönen hükümlüler işte bu akşam sayımı sırasında çok üşümüş, rüzgâr yemiş ve aç durumda olurlardı. İşte bu anda onlara verilecek bir çanak sıcak lahana çorbası kuru toprağa düşmüş yağmur serpintisi gibi tüm vücutlarında dağılır giderdi. Bir çanak çorba hükümlülere geçmişteki ve gelecekteki yaşamından, özgürlüğünden daha değerliydi” (Soljenitsin, 2005, s.99).

Kendilerine verilen az miktardaki yemekle doymayan hükümlüler, çanak yalamak için birbirleriyle sık sık kavga ederler:

“Yemekhanede toplam beş pencere vardı. Bunlardan üçü bütün hükümlülere, biri ise listeye göre yemek yiyen on kadar ülserli hasta ile saymanlıkta çalışan torpillilere yemek vermek için kullanılırdı. Sonucusundan da bulaşık çanakları alınır. (Çanak yalayanlar bu pencerenin önünde kavga ederlerdi)” (Soljenitsin, 2005, s. 108).

3.6. Öfke ve isyan

Çalışma saatlerini doldurduktan sonra sabırsızlıkla koşullarında dinlenmeyi hayal eden hükümlüler, kapı girişinde muhafızlar tarafından yapılan sayımdan dolayı, uzun bir süre soğuk havada beklemek zorunda kalırlar. Sayım sonucunda ise bir hükümlü eksik çıkar. Tüm günün yorgunluğunun üzerine soğuk hava koşullarında mecbur tutulan bu bekleyiş, hükümlülere çileden çıkarır. Her biri küfürler yağdırmaya ve bağırışmaya başlar: “*Hükümlüler bağırıp çağırıyor, küfredip duruyorlardı. Öyle bağırıyorlardı ki Senka bile birçoğunu duymuştu. Uzun boylu adam derin derin iç geçirdi ve birden kendi etrafında dönüverdi. Yaşam boyu sustuktan sonra birden ağızını açmıştı. Yumruklarını kaldırıp dövüğe hazırlandı*” (Soljenitsin, 2005, s. 83).

3.7. Uygun eylem seçmede güçlüklerle karşılaşma

Kişi içinde bulunduğu ruh haline ve fiziki koşullara göre yapacağı eylemlerde zaman zaman belirsizliğe düşer. Şuhov, çalışma esnasında bulduğu demir parçasını yere atıp atmama konusunda kararsız kalır. Bir yandan muhafızların, üzerinde yakalaması durumunda alacağı hücre cezası nedeniyle derin kaygı duymakta, diğer yandan da ayakkabı tamiri yaparken bu demir parçasının çok işe yarayacağını düşünmektedir:

“Rüzgârdan bile daha hızlı karar vermeliydi: Ya önünde son beşli grup varken şerit parçasını fark ettirmeden karın üstüne atacak (onu karın üzerindeki izden bulabilirlerdi, ama oraya kimin attığını bilemezlerdi) ya da içeri götürecekti. Ellerine geçer de bu demir parçasını bıçak sayarlarsa on gün hücre cezasına çarptırılırdı. Oysa bir kunduracı bıçağı kazanç demektir, ekme parası demektir. Çıkarıp atmaya kıyamadı” (Soljenitsin, 2005, s. 96).

4. Çözüm yöntemleri

4.1. Davranış değiştirme

Çatışmayı sona erdiren birtakım kalıcı çözüm yöntemleri vardır. Bunlardan biri de “Davranış Değiştirme” yöntemidir. Davranış değiştirme; yetersiz veya sorun olan tutum ve davranışların belirlenmesi, istenen davranış şekillerinin tanımlanması için gerekli pekiştiricilerin kullanılmasına yönelik bir müdahale tekniğidir. Bu teknik, kalıcı bir çözüm yöntemi olarak kabul edilmektedir (Çetin, <http://webcache.googleusercontent.com>, s.75).

Senka'nın ilk hükümlülük yılları, Almanya'da bulunan Buchenwald toplama kampında geçer. Senka, o kamptan başı belaya girmeden kurtulabilmiştir. Her ne kadar dik başlı bir insan olsa da geçmiş deneyimlerinden yola çıkarak belaya bulaşmaması gerektiğinin farkındadır. Bu nedenle hükümlülük yaşamında sessiz, kendi halinde bir insan olur, kişilik özellikleri yaşam koşullarından etkilenerek adeta

değişime uğrar: “*Buchenwald’dan paçayı zor kurtaran Senka, hapishanede cezasını çekerken sesini hiç çıkarmıyordu. Sesini yükseltirsen başından bela eksik olmazdı. Doğruydı, insan homurdanmadan katlanmalıydı. Diklenirsen kırılırdın*” (Soljenitsın, 2005, s. 38).

Kaptan Buynovski kampa düştükten sonra kişilik özelliklerinden birtakım tavizler vermek zorunda kalır ve kamp koşullarında yaşamını sürdürebilmek için davranışlarını değiştirerek farklı bir insan haline gelir. Bu tutukluluk hali sadece yaşadığı çevreyi değil, iç dünyasını da değiştirir:

“Kaptan kampa düşeli, böyle toplu çalışmalara katılalı çok olmamıştı. Bu bakımdan içinde bulunduğu şu dakikaların aslında onun için çok önemi vardı. O bunun farkında değildi, ama yirmi beş yıllık hükümlülük yaşantısına dayanabilmek için çevresine hükmeden, gür sesli, canı tez deniz subaylığından çıkıp ağır hareket eden, temkinli bir mahkûm haline gelmişti” (Soljenitsın, 2005, s.60).

Hükümlülük yılları boyunca Şuhov, ailesinden iki kere paket almıştır, ancak yazdığı mektuplarda eşine artık ona paket göndermemesini bildirir. Çünkü Şuhov, kampta bulunduğu için ailesine maddi destekte bulunamamaktadır. Bu nedenle eşinden aldığı paketler onu rahatsız etmeye başlar. Her ne kadar kendisine bir paket gelmeyeceğini bilse de bunu duymayı umut ederek her paket dağıtımında beklenti içerisine girer. Koşullar Şuhov’u isteklerinin dışına iter. Bir paket aldığı zaman yaşadığı iç çatışmayı önlemek için bu isteğinden vazgeçmeyi tercih eder:

“Ust – İjme’deyken bir ara Şuhov iki kere paket almıştı. Sonra karısına yazarak bir daha göndermemesini istedi. Çocukların boğazından kesip göndermeseydi boşuna. Kampta tek boğazını doyurma, özgürken koca bir aileyi geçindirmekten çok daha zordu, ama Şuhov bir paket göndermenin kaç mal olduğunu bilirdi. Desteksiz bir aileye on yıl askıntı olmaksızın paketsiz kalmak en iyiydi. Her ne kadar o böyle karar vermişse de kendi iş kolundan ya da barakadaki komşularından birine paket gelince (ki bu her gün olurdu) içinde bir şey cız ederdi. Neden ona değil de bir başkasına? Karısına Paskalya Yortusunda bile armağan yollamamasını sıkı sıkıya tembihlemesine, paket tahtasının yanına yalnız zengin hükümlülük için gitmesine karşın gene de birinin koşarak ona geleceğini ve ‘Şuhov, daha ne duruyorsun? Paketin geldi, gidip alsana!’ demesini bekliyordu” (Soljenitsın, 2005, s.100-101).

4.2. Kadercilik

Eğer bir çatışmanın varlığı kabul edildiği takdirde önlenemiyorsa kadercilik yöntemine başvurulabilir. Bu yöntemde gerek bireyin iç dünyasında gerekse bireyler arası yaşanan çatışmalardan kaçınarak sonuç oluruna bırakılır.

Bir hükümlü ne kadar çalışırsa çalışsın, eline geçecek olan kamp yöneticilerinin verdiği kadar yemektir. Kamp yaşamında her şey yöneticilerin insafına kalmıştır:

“İster canını dişine tak çalış, istersen yere yat ‘yemek’ diye debelen; tek beslenme kaynağı olan kamp yöneticilerinin verdiği kadar fazla bir şey geçmezdi ellerine. Bari onu da hakkıyla alabilsen! Aşçılardan, altılı tutuklu gruplarından, madrabazlardan gelmezdi ki sıra! Buradakiler çalar, kamp alanındakiler çalar... Daha önce depodakiler de çalmıştı, ama çalanların teki bile elini ağır işlere sürmezdi. Senin ise verilene razı olmaktan başka bir şey gelmezdi elinden ve pencereden uzak durmalısın. İşini beceren aslan payımı kapardı burada” (Soljenitsın, 2005, s. 55).

Kuvvetli bir inanç dünyasına sahip olan Alyoşa, içinde bulunduğu sıkıntılı yaşamına rağmen her zaman Tanrı’ya dua eder:

“Alyoşa elinde İncil’iyle Şuhov’un yanına sokuldu ve yüzüne doğru:

-Biz bunun için dua etmiş değiliz Denisî! Tanrı'nın fani kullarına, bir dilim ekmeği verdiği için yatıp kalkıp 'Çok şükür Tanrım, bugün de ekmeğimizi verdin!' diye şükretmekten başka ne düşer?" (Soljenitsın, 2005, s. 127)

4.3. Kaçınma

Kaçınma yöntemi, çatışma konusunun arka planda kaldığı ve çözüm için çaba harcamanın zaman ve enerji kaybına neden olacağı düşünülüyor durumlarda başvurulan bir yöntemdir. Kolbaşı Tiyurin'den ve diğer hükümlülerden daha iyi koşullarda yaşayan ustabaşı, Tiyurin ile tartışmaya girmekten kaçınır. Çünkü Tiyurin ile tartışarak başının belaya girmesini hiç istemez: *"Tiyurin gibi tilki kolbaşlarına bulaşmadan önce enikonu düşünmek gerekiyordu. Hoş, o böyleleriyle baş edebilirdi ama ne diye başını belaya sokacaktı? Nasıl olsa fazla çalışmıyor, üstelik yemeği iyi çıkıyor, ayrı bir odada yatıyordu. Daha ne isterdi?"* (Soljenitsın, 2005, s.78)

4.4. Kabullenme

Kamp yaşantısı yüzünden hükümlülerin sadece davranış ve eylemleri değil, düşünceleri de tekdüze bir hal alır. Öyle ki Şuhov artık köyünü ve ailesini düşünmekten bile vazgeçer: *"...Kimse gelmiyordu. Bu yüzden de Temgyonovo köyünü ve aile ocağını anımsaması için sebepler daha da azalıyordu. Zaten kafada hoş hayaller bırakmayan şu anki hayatı, onu yerden yere çalıyordu"* (Soljenitsın, 2005, s. 101).

Şuhov, bulunduğu ortamdaki hoşnutsuzluğu arttıkça kamp yaşamının zorluklarını kabullenir. Bu şekilde hükümlülük yıllarını daha rahat geçireceğine inanır. Yemek saati geldiğinde sıcacık bir çorbayı kaşıklaştığı an, kamp yaşamına karşı duyduğu tüm kızgınlığın yok olduğunu hisseder: *"Şuhov o an bütün küskünlüğünü unutmuştu. Ne sürenin uzunluğuna ne günlerin uzunluğuna ne de kırılan pazar günlerine kıızıyordu şimdi. Kafasındaki tek düşünce, bütün bu sıkıntıları bir gün atlatacağıydı. Tanrı ömür verirse hepsinin de üstesinden gelirdi"* (Soljenitsın, 2005, s. 110).

Çalışma kampının tekdüzeliği, hükümlüleri adeta bir robot haline getirir. Zamanın akışından ve dünya kaygılarından habersiz, tüm hükümlüler günlerini çalışarak ve günün sonunda yorgunluktan uyuyup kalarak geçirirler. Onlar için hayat, bu kısıtlı sayıdaki eylemlerden oluşmaktadır: *"Hükümlülerin hiçbiri merak edip saatin kaç olduğuna bakmıyordu. Ne gereği vardı saatin? Tutuklunun sadece kalkmaya az mı kaldı, paydosa, öğle yemeğine, yatmaya ne kadar var bunları bilmesi gerekiyordu"* (Soljenitsın, 2005, s. 124).

Şuhov çalışma koşullarının zorluğunu ve mahkûm olduğu sürenin dolmadan buradan kurtulamayacağını kabullenmiştir. Bu görüşlerini Alyoşa ile paylaşırken, edilen duaların bu katı gerçekleri değiştirmeye gücünün yetmeyeceğini söyler: *"Sonuç olarak söylenecek şudur ki, ne kadar dua edersen et ceza süresini düşüremezsin ve sabah kalk zilinden akşam yat ziline kadar oturamazsın"* (Soljenitsın, 2005, s. 128).

4.5. Yatıştırma (Yumuşatma)

Çatışmayı sonlandırmak için ondan kaçınmak, başvurulan en tabii yoldur. Çatışma konusunun arka planda kaldığı ve çözüm için çaba harcamanın zaman ve enerji kaybına neden olacağı düşünülüyor durumlarda, kaçınma yöntemi veya olumsuz yönleri görmezden gelen bir çözüm yöntemi olan yatıştırma / yumuşatma etkili olabilmektedir.

Şuhov, özgür olduğu hayatın hayallerini kurmaktan çoktan vazgeçmiştir bile. İçinde bulunduğu yaşam koşullarından memnundur. Bu konudaki olumlu görüşlerini arkadaşlarıyla da paylaşır. Bunu anlatırken, koşulları daha kötü olan diğer çalışma kamplarından örnekler verir: “- *Hayır, arkadaşlar, burası daha rahat, dedi Şuhov fısıltıyla. Burada yemek yasadır. İşini bitirsen de bitirmesen de akşama yatmaya gidersin. Üstelik ekmeğe de yüz gram fazla. Ölmeyecek kadar işte... Adı ‘özel’ kampmış, bırakın özel olsun.*” (Soljenitsın, 2005, s. 52).

Şuhov için, hücreye kapatılmadan sonlanan bir gün şükretmek için yeterli bir sebeptir: “Bir günün daha bitmiş olmasından dolayı Tanrı’ya şükürler olsun! Gene şu yataкта uyuyabiliyordu insan, ya bir de hücreye düşseydi!” (Soljenitsın, 2005, s.126)

İvan Denisoviç, kamp koşullarını olumlu yönleriyle değerlendirmektedir. Kamptaki yaşam koşullarını eleştirmektense çatışma çözüm yöntemleri arasından yatıştırma (yumuşatma)’ya başvurur:

“Şuhov mutluluk içinde uykuya daldı. O gün çok başarılı bir gün geçirmişti. Hücreye kapatılmamış, onların iş kolunu “Sosyalist Yaşam Sitesi”ne göndermemişler, öğle yemeğinde fazladan bir kap lapa aşırılmış, kol başları iş yüzde hesabını iyi kapatmış, duvarı büyük bir istekle örmüş, aramada çelik parçasını kaçırmış, akşamleyin Sezar’dan epey bir şeyler elde etmiş, tütün satın almıştı. Ayrıca hastalığa yenilmemiş, sağlığına kavuşmuştu. Keyfinin bozulmadığı, mutlu sayılabilecek bir gün geçmişti. Kalk vuruşundan yat vuruşuna kadar Şuhov’un böyle tam üç bin altı yüz elli üç günü geçmişti” (Soljenitsın, 2005, s.131).

Sonuç ve değerlendirme

Çatışma, insan doğasıyla bütünleşerek insanın olduğu her yerde kaçınılmaz olarak karşımıza çıkan ve olumsuz sonuçların sebebi olarak gösterilen bir kavramdır. Bireyde fizyolojik ve sosyo-psikolojik ihtiyaçların tatminsizliğinde kendini gösteren çatışma, “*varoluşsal anlamda ilkelik düzeyine ve hatta hayvan seviyesine kadar indirgenen birey-insanların ötekileştirildiği, yok sayıldığı, şeyleştirildiği*” (Öksüz,2020, s.44) Sovyet çalışma ve ıslah kamplarının atmosferinin bir parçasıdır.

Çalışma ve ıslah kampının atmosferi ve koşulların zorunlu kıldığı yaptırımlar, eserin psikolojik yönünün derinleşmesini sağlar. “İvan Denisoviç’in Bir Günü” adlı eserde roman kahramanlarının hayatı bir çalışma kampında geçtiği için, burada daha çok çatışma türlerinden kıt kaynaklar ve birey-sosyal sistem çatışması görülür. Bir parça ekmeğin, bir kâse çorbanın veya yulaf lapasının hayati önem kazandığı, günün her anının açlığı dindirme çabası içinde geçtiği romanda, günlük biyolojik gereksinimlerin ilahlaştırıldığı kamp ortamında kıt kaynakların sebep olduğu çatışma türüne sıkça rastlanır. Romanın diyalog kısımlarının üslubunda yazar şahısları genellikle bir çatışma ortamında verir. Bu çatışma atmosferi kimi zaman toplumun farklı sınıflarına ait aydın ve köylü kesime ait kişiler arasında geçen konuşmalarda görülürken kimi zaman da muhafız ve mahkumlar gibi ast ile üst arasında yaşanan diyaloglarda karşımıza çıkar.

Soljenitsın, “İvan Denisoviç’in Bir Günü” ile sıradan bir köylü olan Şuhov’un gözünden kamp düzenini ortaya koyarken, çetin kamp koşullarına rağmen manevi değerlerini koruyabilmek için gösterdiği direnci eserde ön plana çıkarır. Yaptırlarının temelini insanı alan yazar, geçmiş ve bugün arasında bir bocalama süreci yaşayan kahramanların karakter analizlerini yaparken, koşullar nasıl olursa olsun kişilerin gösterdiği yaşam mücadelesini ve ölümden kaçışı gerçekçi örneklerle romanında işler. Şuhov, yaşadığı kederin bir başlangıcı varsa bir sonu da vardır düşüncesiyle sekiz yıllık kamp esaretini zaman koordinatlarında şekillendirir. Çıkış ancak bu zaman dilimlerinin son bulması sonucu mümkündür. Gün içerisinde elde edilen küçük başarılar, günü başarılı ve güzel kılar. Anlatıcı kahraman Şuhov, her

ne kadar iyi beslenemese de soğukta, ağır çalışma koşullarında çalışsa da hücreye düşmediği her gün onun için özgürlüğün kırıntılarıyla mutlu olabildiği bir gündür.

Yaşadığı toplumun tarihi gerçeklerini eserlerine yapı taşı seçen ve o gerçeklerden yola çıkarak çalışmalarına şekil veren Soljenitsın, “*Realizmin yolunu ben seçmedim, ben onunla doğdum*” (Can Emir, 2014, s.321) diyerek hayattaki temel görevinin gerçekleri yansıtmak olduğunu her fırsatta yineler. Soljenitsın için hayatın anlamı ve hayatın amacı yazarlıktır. Öyle ki, daha çocukluk yıllarında devrim tarihi yazmayı kendisine amaç edinir ve nitekim bu amacına ulaşır. Doktorların kendisine kanser olduğunu söylediklerinde bile Soljenitsın'ın aklında tek bir düşünce vardır; ölene kadar yazmak. Dönemin gerçeklerini yapıtları dışında yapmış olduğu televizyon ve radyo programları aracılığıyla da ortaya koymaya çalışır.

Edebiyatın ve psikolojinin iç içe görüldüğü Soljenitsın'ın “İvan Denisoviç'in Bir Günü” eserinde takındığı gerçekçi tutum, toplumun o dönemde yaşanan siyasi değişim sürecinden nasıl etkilendiğini, yaşadığı sıkıntıları ve yaşanmışlıkları göstermesi bakımından dikkate değerdir. Yazar, ele aldığı sorunların kaynağına ve çözümüne yönelerek halkı mevcut sorunlara karşı duyarlı olmaya çağırmıştır adeta. Kısacası yazarın “İvan Denisoviç'in Bir Günü”nü yazmaktaki amacı, sadece kamp gerçeklerini tüm detaylarıyla gözler önüne sermek değil, aynı zamanda toplumda bir uyanış hareketi başlatmaktır.

Kaynakça

- Can Emir, B. (2014). Aleksandr Soljenitsın'ın Eserleri ve Yazar Kimliği Üzerine Bir Değerlendirme, *Turkish Studies*, 9 (9), 319-328.
- Çelik, R. (2019). “Anafurun içinde bir kadın: Yevgeniya Ginzburg”, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (17), 526-535.
- Çelovek i vremya v rasskazah Aleksandra Soljenitsına <http://glfr.ru/biblioteka/jurij-pavlov/chelovek-i-vremja-v-rasskazah-aleksandra-solzhenicina.html>. (Erişim: 15.06.2013)
- Çetin, M. Çatışma Yönetimi <http://webcache.googleusercontent.com> (Erişim: 05.04.2013)
- Dönmez, N. (2019). *Rus Göçmen Edebiyatında Nesir (1920-1990)*. Ankara: İksad.
- Emre, İ. (2006). *Edebiyat ve Psikoloji*, Ankara: Anı.
- Jizn' i tvorcestvo A. İ. Soljenitsına http://solzhenicyn.ru/modules/sections/index_op_viewarticle_artid_85.html (Erişim: 04.05.2013).
- Karcıoğlu, F. Alioğulları, Z. D. (2012). Çatışmanın Nedenleri ve Çatışma Yönetim Tarzları İlişkisi, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 26 (3-4), 215-237.
- Kaşoğlu, A. (2015). Kamp Gerçeğinden Edebiyata: İlk Çember, İvan Denisoviç'in Bir Günü, Gulag Takımadaları. Cemal Sakallı (Ed.), *V. Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi Kongresi Bildiriler Kitabı (Yerel Bağlamlar Küresel Yakınlıklar)* içinde (400-409. ss.). Mersin: Mersin Üniversitesi.
- Nebioğlu, O. (1974). *Soljenitsın'ın Hayatı*. İstanbul: Nebioğlu.
- Soljenitsın, A. İ. (2004). *İvan Denisoviç'in Bir Günü*. (Çev. Mehmet Özgül). İstanbul: Cem.
- Öksüz, G. (2020). *Kamp Esaretinden Edebiyata: Şalamov ve Kolima Öyküleri*. Nobel Bilimsel Eserler.
- Özakın, D. (2019). “Kötülüğün Sıradanlığı: Aleksandr Soljenitsın'ın Sovyet Çalışma Kampı İzlenimlerini Hannah Arendt'in Kavramlarıyla Okumak”, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (15), 431-449.
- Soljenitsın, A. (2005). *Odin Den' İvana Denisoviça*. Moskva:İzdatel'stvo Aprel'.